

- Великочий В., Монолатій І., Плекан Ю. «Були трактовані наскрізь гуманно...». Косачівський табір для інтерюваних осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.). Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 182 с.

ВЕЛИКОЧИЙ В., МОНОЛАТІЙ І., ПЛЕКАН Ю.

**«БУЛИ ТРАКТОВАНІ НАСКРІЗЬ ГУМАННО...». КОСАЧІВСЬКИЙ
ТАБІР ДЛЯ ІНТЕРЮВАНИХ ОСІБ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-
ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН У ГАЛИЧИНІ (1918–1919 РР.). ІВАНО-
ФРАНКІВСЬК: ВИДАВЕЦЬ КУШНІР Г. М., 2019. 182 С.**

17 July 2019

Ігор Срібняк. КОСАЧІВСЬКИЙ ТАБІР ДЛЯ ІНТЕРНОВАНИХ ОСІБ ЯК АЛЬФА І ОМЕГА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1918–1919 років (Рец.: Великочий В., Монолатій І., Плекан Ю. «Були трактовані наскрізь гуманно...». Косачівський табір для інтернованих осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.). Колективна монографія [Текст] / Володимир Великочий, Іван Монолатій, Юрій Плекан; наук. ред. І. Монолатій. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. – 182 с. (ISBN 978-966-2343-63-2)

Свого часу знаменитий український історик ХХ ст. Ігор Шевченко, представляючи Польщу в історії України, писав: «Сутички між поляками і русинами – населенням територій, що охоплюють нинішню Східну Польщу та Західну Україну, – мали місце чи не від самих початків писаної історії. [...] Ці події, однак, були поодинокими епізодами»¹. Проте саме вони і є тими витокami українсько-польського суперництва, що призвели до війн поляків та українців у XVI–XVIII ст., першої польсько-української війни 1918–1919 рр., а відтак – другої польсько-української війни 1942–1947 рр.²

Позаяк сьогодні бездержавність українців і поляків вже давно є минулим, а наші країни активно підтримують стратегічне партнерство у різних царинах міждержавних відносин, вивчення нашої недавньої історії є вкрай необхідним для справжньої нормалізації двосторонніх взаємин, вироблення тривалого консенсусу в питаннях історичної пам'яті, а також у пошануванні національних пантеонів обох держав.

Одним з суттєвих інструментів цього є, на нашу думку, наукова дискусія про події сторічної давнини, фантомні болі якої ще відчують і, на жаль, відчуватимуть українське і польське суспільства. Адже, як зауважував Андрій Портнов, йдеться зокрема й про «довіру до джерел – “своїх” і “чужих”»³. Відтак вважаємо, що кожне прагматичне політичне рішення Києва і Варшави у царині історичної політики/політики пам'яті а рїорї потребуватиме серйозної історичної контекстуалізації і висновків з так званих «важких питань» для нинішніх і майбутніх поколінь наших співгромадян, а не лише дослідників минулого.

Ідея написати колективну монографію, присвячену подіям 1918–1919 років, зокрема історії українсько-польських взаємин за доби Української революції, в обмеженому територіальному хронотопі – на прикладі Косачівського табору для інтернованих осіб, виникла влітку 2018 року, напередодні святкувань 100-ліття Листопадового чину і проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.

Додатково актуалізували цю думку неприхильні до українців сили, котрі, використовуючи навзаєм ювілеї «100-річчя» – відновлення новітньої польської державності та утворення держави західних українців, почали розігрувати «карту пам'яті» у стосунках поляків і українців, акцентуючи, передусім, на вже призабутій на Заході тезі про «змагання жертв». Насамперед, йшлося про сучасну міфологізацію історії Косачівського табору, в якому за доби ЗУНР – ЗОУНР утримувалися здебільшого польські полонені та інтерновані особи римо-католицького віросповідання. Про це, напередодні ювілейних заходів 2018 року, застерігав у ЗМІ професор Іван Монолатій⁴. Адже головний наголос у таких псевдодискусіях недоброчесних науковців клався на те, що, мовляв, ще задовго до трагічних подій на Волині 1943 р., вже існувало «пекло», створене 1918–1919 рр. українцями виключно для поляків, а Косачівський табір мав свого «ката-українця».

Відтак з ініціативи науковців Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Сергій Адамович, Володимир Великочий, Іван Монолатій, Юрій Плекан) і працівників Музею історії міста Коломиї (Михайло Арсак) вже 7 листопада 2018 р. було організовано круглий стіл, присвячений похованням на військовому кладовищі у Коломиї, а також сучасному станові дослідження історії Косачівського табору з одночасною презентацією музейних експонатів з цієї теми. Одним із висновків нашої зустрічі, котра згуртувала небайдужих і українців, і поляків Коломиї, стала ідея підготовки спеціального дослідження, зміст якого б показав, з одного боку, особливості українсько-польських взаємин у Галичині напередодні Першої світової війни і під час польсько-української війни 1918–1919 років, зокрема й місце Коломиї у цих складних процесах, а з другого – містив би документальні матеріали, що засвідчують справжні, а не вигадані, факти з історії Косачівського табору, зокрема унаочнюють тогочасну мартирологію.

Саме тому рецензована праця прикарпатських істориків побудована на двох визначальних принципах.

По-перше, спробі показати увесь спектр складних, але не трагічних взаємин українців і поляків Галичини на початку ХХ ст., проаналізувати специфіку міжнаціональних взаємин у період Української революції, вказавши на притаманну тодішнім національним меншинам тактику участі й неучасті у політичному й державному житті українців Галичини, дослідити повсякдення Коломиї та її містян-українців з огляду на функціонування в 1918–1919 роках вже кілька разів поспіль згаданого табору для інтернованих осіб на її околиці – Косачеві.

По-друге, документально підтвердити або спростувати наявні у сучасному, передусім, медійному, а вже потім – і краєзнавчому, просторах відомості про те, яким чином, за чиїми вказівками і за чією допомогою відбувалося тримання поляків-полонених та інтернованих осіб у Косачівському таборі. Важливим для нас було проаналізувати на доступних нині і вперше виявлених документах також і поведінку й мотивації тих осіб, котрі були відповідальними за надання медичної опіки, без огляду на національну чи релігійну належність утримуваних осіб, їхнє подвижництво в умовах епідемії грипу і тифу, нестачі медикаментів, продовольства тощо.

Важливою принадою колективної монографії «Були трактовані наскрізь гуманно... Косачівський табір для інтернованих осіб у контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.)» є його чітка структуризація як наукового тексту з необхідним використанням історичних джерел, котрі досі були невідомі або ж недосяжні для українських дослідників такої важливої царини політичної історії, як питання інтернування супротивників в ході військово-політичного конфлікту – зокрема польсько-української війни 1918–1919 рр. й функціонування інститутів ЗУНР – ЗОУНР.

Косачівський табір у цьому сенсі не був винятком, адже упродовж грудня 1918 – травня 1919 рр. тут утримувалися, головним чином, супротивники української державності, у переважній більшості поляки – полонені й інтерновані українською владою ворожі елементи. Важливо, що автори не пішли найпростішим шляхом – констатації фактів цього короткого історичного відрізка, але, у питомий спосіб, показали усю складність етнополітичних і етносоціальних обставин розвитку взаємин української і польської спільнот Галичини початку ХХ ст. – 1914 р. (розділи авторства доцента Юрія Плекана (сторінки 9-29), професора Івана Монолатія (сторінки 30-41), логічно перейшовши до аналізу особливостей національної політики ЗУНР – ЗОУНР щодо не лише польського, а й інших народів, котрі склали етнічну структуру населення посталої у листопаді 1918 р. ЗУНР (розділ авторства професора

Володимира Великочого (сторінки 42-67). Зрозуміти усю складність проаналізованих у рецензованій праці сюжетів допомагає й розділ, присвячений місцю і ролі Коломиї, в межах якої й функціонував Косачівський табір, в перепитях польсько-українського конфлікту за Галичину, ініціативам української влади стосовно порятунку нещасливців й поворотців з фронту, поранених і страждених від інфекційних хворіб в коломийських шпиталях тощо (розділ авторства Івана Монолатія (сторінки 68-109).

Власне кажучи це, певною мірою, необхідний мінімум для ґрунтовного й неупередженого розуміння факту існування і функціонування Косачівського табору, адже без таких історико-політичних підвалин досліджуваної проблеми годі було б сподіватися на об'єктивний підхід у вивченні теми полонених та інтернованих осіб. Тому найбільше зацікавлення викликають додатки, що їх упорядкували Іван Монолатій та Володимир Великочий на підставі ретельних музейно-архівних пошуків в Україні та Республіці Польща (сторінки 121-157).

Тож наявність цілого блоку цих додатків (мартирологу, поіменних списків і т. д.) дозволяє у цілком відкритий спосіб відкинути існуючі нині міфологеми про українців як убивць, катів, чи тих, котрі спеціально знущалися над інтернованими особами у таборі на Косачеві. Інший бік справи – це необхідність меморіалізації як жертв Косачева, так і їх (та інших) поховань на т. зв. «Військовому цвинтарі» у Коломиї, ініціювання у подальшому спільних українсько-польських наукових проектів щодо пошанування усіх без винятку жертв польсько-української війни 1918–1919 років.

Важливі й висновки, до яких дійшли науковці – Володимир Великочий, Іван Монолатій та Юрій Плекан. Зреферуємо їхні основні положення.

I. Косачівський табір для інтернованих осіб існував з перших днів листопада 1918 по 24 травня 1919 року як загальнодержавний у ЗУНР. «Листопадовий зрив» 1918 року, який призвів до утвердження західноукраїнської держави і її проголошення Західно-Українською Народною Республікою 13 листопада були неоднозначно сприйняті колишніми підданими австро-угорської імперії на території краю. Серед тих, хто відмовився визнавати молоду західноукраїнську державу і вважати себе її громадянами, були люди різних національностей: чехи, румуни, німці, угорці, а також – за неперевіреними даними – українці. Однак найбільше інтернованих осіб було з числа польського населення краю.

Практика створення і функціонування таборів для інтернованих була звичною в ході Першої світової 1914–1918 років і навіть регламентувалася законодавчими актами, що входять до комплексу норм міжнародного гуманітарного права. Маємо на увазі рішення 1-ої та 2-ої Гаазьких мирних конференцій 1899 та 1907 рр., зокрема Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни. Після розпаду Австро-Угорської монархії і виникненні на її теренах національних держав між останніми не завжди складалися мирні відносини. Як відомо, у Східній Галичині вже в листопаді 1918 р. розпочалася польсько-українська війна, для якої характерними були всі ті явища і процеси, які супроводжують подібного роду події: поранені, полонені, інтерновані. Створення таких таборів розпочалося одразу як з боку західноукраїнської держави, так і відроджуваної Речіпосполитої для, відповідно, польського і українського населення. У законодавче русло цей процес був уведений лише з моменту ратифікації обома державами цих конвенцій 1 лютого 1919 року шляхом укладання міжнародної Польсько-української угоди щодо поранених, полонених та інтернованих. До цього часу утримування таборів для інтернованих і полонених, система їх організації, так би мовити, «загосподарювання», фактично було виключно справою честі воюючої сторони. Водночас значимо, що підписання представниками ЗОУНР і Другої Речіпосполитої згаданої угоди може бути, на нашу думку, свідченням

обопільного визнання державами одна одної як повноправних суб'єктів міжнародної політики і міжнародного права.

II. Точної дати створення табору для інтернованих у передмісті Коломиї Косачеві, як і прізвище першого команданта (керівника – Ред.) табору поки що не встановлено. Товариш (заступник – Ред.) команданта Коломийської Окружної військової команди професора Теодора Примака, поручник Володимир Бемко у своїх спогадах констатує створення табору для інтернованих на Косачеві у перших числах листопада 1918 року. За іншими відомостями, початково інтерновані зосереджувалися у в'язниці на вул. Романовського, згодом – у приміщенні школи імені барона Гірша на вул. Коперніка. І тільки 6 грудня 1918 р. комендантом табору для інтернованих міг бути Йосип Чайківський, який, імовірно, видав розпорядження про переведення інтернованих до бараків на Косачеві. Відомо, що у березні 1919 р. командантом табору був дехто Гдуля.

Табір для інтернованих осіб на Косачеві проіснував фактично до 25 травня 1918 р. – дня окупації румунськими військами міста Коломиї. Тоді, як згадують безпосередні учасники подій, боївки, складені з представників Польської Організації Військової, підсилені інтернованими і полоненими з «розпущеного табору», швидко встановили свою, польську владу в Коломиї.

Місце для табору було обрано не випадково. Воно мало відповідати, по-перше, зростаючій кількості інтернованих, які прибували як з територій, близьких до лінії фронту, так і з тих повітів, які знаходилися в тилу. По-друге, відповідно до вже згадуваної IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі, умови утримання інтернованих повинні були відповідати певним нормам, зокрема санітарного характеру. Найбільше таким вимогам відповідали казарми колишнього Запасного коша 24 піхотного полку, що розміщувався в нових, з ліжками, печами і кухнями, дерев'яних бараках колишніх кавалерійських казарм на Косачеві, неподалік від залізничного вокзалу. Перед перенесенням туди табору для інтернованих у цих казармах розташовувався притулок для хворих вже згадуваного Запасного коша. Вони були збудовані для забезпечення особового складу в літньо-осінній період. Натомість взимку ці будівлі не могли захистити від морозу, вітру і води, які нещадно переслідували як утримуваних в таборі вояків, так і його персонал.

Умови утримання інтернованих були такими, які відповідали часу ведення воєнних дій. Кожен колишній військовослужбовець ворожої армії отримував відповідне щоденне грошове утримання, сума якого різнилася залежно від військового чину. Офіцери і старшини проживали окремо від рядового складу і тим більше – цивільних затриманих осіб. Всі інтерновані мали право на власний час, не примушувалися до громадських робіт, отримували належну медичну допомогу в шпиталях міста Коломиї. До того ж вони могли проживати за межами табору, виконуючи певні види, як правило, сільськогосподарських робіт у тих представників польської національності, які гарантували їх перебування у себе і зобов'язувалися доставити їх на вимогу керівництва табору. Кожен інтернований, крім того, писав заяву, що не втече. Однак не всі дотримувалися зобов'язань і через румунську територію втікали до Польщі. За даними досить упередженого видання 1920-х «Panteon Polski» щотижня втікало з табору від кількох до кільканадцяти осіб.

Дотримання цих вимог передбачали норми міжнародного гуманітарного права, якому слідували представники влади ЗОУНР. Саме це й засвідчила швейцарська місія Міжнародного Червоного Хреста, що перебувала в таборі на Косачеві 20 березня 1919 р. Вона навіть включила до свого складу представниць польської

національності з Покуття з громадської організації «Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами», які опікувалися інтернованими. Місія не виявила порушень міжнародного законодавства.

Промовистим є той факт, що за час з листопада 1918 року по кінець травня 1919 року в таборі для інтернованих на Косачеві не було позбавлено життя насильницьким способом з боку українських властей жодної особи. І це при тому, що за непідтвердженими даними в ньому перебувало від 4 до 5 тисяч осіб, а за відомими архівними – 3484 особи на кінець лютого 1919 р.

III. Влада міста Коломиї, на яку, головним чином, покладався обов'язок опіки на табором інтернованих у Косачеві, докладала чималих зусиль для забезпечення останніх продовольством. Зауважмо, що для воюючої ЗОУНР було найважливішим забезпечити продовольством, одягом і боєприпасами власну армію, яка вела нерівні бої з добре укомплектованими і оснащеними військами Другої Речіпосполитої. Тому продовольче утримання вороже налаштованих лягало важким тягарем на плечі влади. Вона при цьому забезпечувала триразове харчування, в тому числі обов'язковим елементом щоденного раціону був хліб, картопля, кукурудзяна мука для каші, п'ятиденно надавалася конина. Владою оголошувалися акції щодо збору коштів і білизни для інтернованих, до яких долучалися навіть стрільці Галицької Армії.

Та все ж проблема продовольчого забезпечення існувала. Тому і керівництво табору, і влада міста дозволили опікуватися інтернованими вже згаданому, спеціально створеному з цією метою «Комітетові опіки...» Його діяльність була досить активною й ефективною, адже була такою не лише завдяки пожертвуванням польського населення міста та вмійній діяльності громадських організацій, а й за сприяння тієї ж української влади. «Комітет опіки» двічі (!) отримував в іпотечному Банку в Станиславові без перешкод від української влади грошову безповоротну позичку для забезпечення своєї діяльності, зокрема для закупівлі продуктів, білизни тощо для інтернованих і полонених в таборі на Косачеві. Заради справедливості зазначимо, що іноді керівництво табору забороняло тимчасово постачання продовольства «Комітетом опіки». Як правило, це було викликано тим, що воно намагалось змусити інтернованих не втікати, упередити дії подібного характеру інших затриманих осіб. При цьому саме «Комітет опіки» і сприяв, і організовував втечі з Косачева.

IV. Чи не найбільшою проблемою утримання інтернованих у таборі на Косачеві були інфекційні хвороби. Фактично з листопада 1918 року місто Коломия перетворюється на місто-шпиталь. Після завершення Першої світової війни з фронтів поверталися колишні військовослужбовці австро-угорської армії, ще не задіяні у своїх національних військових формаціях. Серед них було чимало хворих і поранених. Того ж місяця з польсько-українського фронту у тил, яким була Коломия, почали прибувати як поранені і хворі українські вояки, так і в такому ж стані полонені та інтерновані польські.

Основними локаціями прийому та лікування потребуючих були:

1. Український Червоний Хрест, який організував пункт гарячого харчування з гарячими напоями для так званих поворотців з фронтів у бараці біля залізничного вокзалу.

2. «Станція повертаючих хорих» – окремий лікувальний заклад, що був створений з середини листопада 1918 року. Облік хворих вівся у приміщенні залізничного вокзалу, а первинна медична допомога надавалася у 2 бараках недалеко біля нього.

3. «Приют хорих Запасного Коша 24 піхотного полку» – медичний заклад, що знаходився на Косачеві до 6 грудня 1918 року – перенесення туди табору інтернованих.

4. «Епідемічна лічниця» чи «Українська епідемічна лічниця» – лікувальний заклад для важкохворих. Точне місцезнаходження допоки не встановлено. Відомо, що вона розміщувалася на території так званої німецької колонії Вінцентівка, на Снятинському передмісті Коломиї. В її бараках могло проходити лікування до 600 осіб. В основному, лікування проходили заражені грипом «іспанка» та його наслідками – пневмонією і бронхітом, а також хворі на черевний чи плямистий тиф.

5. «Запасна лічниця». Була створена ще за часів Австро-Угорщини. Функціонувала у будинку теперішньої гімназії ім. Михайла Грушевського від часу Першої світової війни до осені 1919 р. Її первісна назва «K. u k. Reservespital №1» («Цісарсько-королівський резервний шпиталь №1»). Тут лікувалися як місцеві жителі, так і полонені та інтерновані. Частина з них продовжувала перебувати тут навіть після окупації міста Коломиї спочатку румунськими, а згодом польськими військами з кінця травня 1919 року. Лічниця підпорядковувалася Окружній Військовій Команді міста. У ній вівся точний облік померлих за спеціальними каталоговими картками усталеної форми та реєстр у «Книзі померлих Запасної Лічниці при Окружній Військовій Команді в Коломиї». До неї записували й померлих у «Епідемічній лічниці» та інших установах. На сьогодні – це єдині достовірні джерела для встановлення кількості жертв табору інтернованих на Косачеві.

Також слід зауважити, що «Військова лічниця» приймала поранених з польсько-українського фронту. Знаходилася у приміщенні міської гімназії, яка на той час була нечинною. Хворих і поранених, в тому числі й інтернованих та полонених, приймав і міський шпиталь. З моменту перенесення табору інтернованих до бараків на Косачеві в ньому було відкрито в окремому приміщенні тимчасовий шпиталь, в якому надавалася первинна медична допомога. У разі погіршення стану здоров'я хворих переводили до Української епідемічної чи Запасної лічниць.

Саме епідемічні хвороби забрали найбільше життів інтернованих та полонених в таборі. За даними вже згаданої «Книги померлих» та карток реєстрації померлих, у листопаді – грудні 1918 р. таких було 99 осіб, а з січня по серпень 1919 р. – 212. Загальна кількість тих, що загинули впродовж вказаного періоду, – 311 осіб. Їх було поховано на спеціальному військовому кладовищі в Коломиї, створеному для поховання померлих у результаті боїв Першої світової війни ще австро-угорською владою під назвою «Heldenfridhof» – «Кладовище героїв».

Таблиця 1

Рік / хвороба	Іспанка	Пневмонія	Бронхіт	Запалення легенів	Червінка	Плямистий тиф	Інші	Причина невідома
1918 (XI-XII)	46	23	13	1	-	-	6	10
1919 (I-VIII)	2	11	1	6	70	63	55	4

Дж.: рецензоване видання, с. 121–131.

Як свідчать дані таблиці, найбільше дошкуляла інтернованим у 1918 р. так звана «іспанка» (грип – Ред.) і його наслідки: пневмонія, бронхіт, запалення легень. Однак головний військовий лікар Коломийської військової округи, доктор медицини Петро Петрушевич зумів спільно з підпорядкованими йому українськими та жидівськими лікарями зупинити епідемію. Відомості 1919 р. свідчать саме про це. Зокрема Петро Петрушевич неодноразово звертався до української влади з проханням і вимогою надання допомоги хворим інтернованим і полоненим на Косачеві. Табір пережив кілька хвиль епідемії плямистого тифу і червінки, починаючи з весни 1919 р. Команда міста повідомила про це Окружну військову команду 6 березня 1919 р., закликавши провести екстрену нараду з цього приводу за участю лікарів українців і євреїв.

Зарадити ситуації могла лише допомога громадських організацій і суспільства загалом. Хоч і самі коломиїці не менше страждали від епідемій тифу, інших видів хвороб, як-от туберкульоз, що призводили до летальних наслідків через брак ліків і неможливість влади поповнити ними лікувальні заклади. Допомоги від братів-наддніпрянців явно не вистачало. Сусідні з ЗОУНР держави не спішили її визнавати, а значить – і торгувати. Порятунком залежав лише від самих громадян держави. В цій ситуації досить цікавою є позиція лікарів-коломиїців польської національності. Вони відмовлялися виконувати свої прямі обов'язки і клятву Гіппократа не лише щодо тих, хто прибував з фронтів Першої світової, а й своїх співвітчизників у таборі інтернованих і полонених на Косачеві. Тільки погроза застосування сили Коломийською ОВК змусила їх до праці.

Щодо жертв поляків у таборі інтернованих на Косачеві, то згідно з «Книгою померлих» і посмертними картками у коломиїських лікувальних закладах упродовж 14 грудня 1918 р. – 15 червня 1919 р. померла 151 особа. Ця цифра вимагає безумовного уточнення хоча б ось з якого приводу. Як правило, поляки є в переважній більшості римо-католиками. За даними цих же джерел римо-католиків було поховано в результаті смерті від інфекційних чи інших хвороб у 1918 р. дев'ять осіб, а у січні – серпні – 133. Разом – 142 осіб. То якого ж віросповідування (а за нормами статистики в Австро-Угорщині, якими користувалися і в 1919 році, віросповідування фактично прирівнювалося до національності) тоді були ті дев'ять поляків зі 151, які не ідентифіковані як римо-католики?

Інша справа у чисельності інтернованих осіб з Коломиї у 1918–1919 рр., котрі залишилися живими. Сьогодні неможливо точно встановити їх національність, однак, найпевніше ці особи були поляками і римо-католиками, хоча трапляються й «типово» українські, німецькі чи єврейські прізвища. Нам вдалося встановити, що їх чисельність, згідно із зафіксованими професіями, становила 278 осіб, зокрема чоловіків, і розподілилася таким чином:

Таблиця 2

	Рільник (селянин)	Ремісник	Залізничник	Вільна професор (вільнонайманій)	Урядник (службовець)	Вчитель	Військовий	Разом
<i>Професія</i>	82	78	41	30	26	11	10	278

Дж.: рецензоване видання, с. 139–148.

Згідно з відомостями про «інтернованих земляків у Коломиї», зібраними польськими організаціями у 1920-х рр., інтернованими вважалися 220 осіб, у т. ч. 127 чоловіків і три жінки. У це ж число зарахували 218 мешканців Коломиї (лише двоє – з інших населених пунктів сучасного Прикарпаття), а також одного ксьондза, трьох осіб зі ступенем доктора (права чи філософії). У більшості вказаних осіб – їхні персональні дані збігаються з відомостями про так званих «інтернованих осіб з Коломиї», тобто, фактично, дублюються.

V. Наведені дослідниками цифри яскраво свідчать про те, що сформований в часи міжвоєнної Польщі шовіністичними політичними силами міф про так зване «Косачівське пекло» не має під собою жодного підґрунтя. До того ж це стало зрозуміло ще 1921 року, коли польська влада намагалася організувати так званий викривальний процес над українським військовим лікарем Петром Петрушевичем. Його звинувачували у незадовільній організації медичної справи в Коломиї й на Коломиїщині в часи ЗУНР–ЗОУНР, що й спричинило, на їх думку, масові жертви від інфекційних хвороб на Косачеві. Українського лікаря спочатку запроторили до львівської в'язниці на півтора року, а згодом організовано сам процес впродовж 11 днів. На нього як свідки були викликані і ті, що перебували в якості інтернованих, і ті, що входили до складу місії, які перевіряли сам табір. У результаті судового процесу над Петром Петрушевичем суд присяжних його беззастережно виправдав.

Наявні на сьогодні документи й матеріали, архівні джерела дали підстави авторам зробити такі висновки.

1. Табір інтернованих на Косачеві був сформований і діяв відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.

2. Жодного факту позбавлення життя інтернованих у таборі на Косачеві українською владою немає.

3. Фактів знущань українців над польськими полоненими та інтернованими особами у таборі на Косачеві міжнародні місії Антанти і Міжнародного Червоного Хреста не встановили.

4. Нині документально підтверджена смерть 151 поляка – полонених та інтернованих у таборі на Косачеві, зокрема однієї жінки. Це спростовує досі наявну в публічному просторі цифру 467 жертв Косачівського табору і загалом версії про 800 – 1300 померлих у ньому.

5. Поховання поляків з табору на Косачеві відбувалися на «Військовому цвинтарі» – окремому поховальному полі, закладеному Міністерством війни Габсбурзької монархії у 1915 р., яке межувало з тогочасним римо-католицьким кладовищем.

6. «Процес Петрушевича» у 1921 р. був політично умотивованим з погляду польської окупаційної адміністрації і завершився для неї повним фіаско. Ним фактично і було спростовано щойно вибудований міф про «косачівське пекло».

Переконаний, що дослідження трагічної історії Косачівського табору для інтернованих осіб та подвижництва української влади, зокрема й лікарів, потребує ґрунтовного дослідження з огляду на пошук нових архівних і музейних документів. Увіковічення потребують усі жертви польсько-української війни 1918–1919 років,

зокрема створення належних умов їх поховань та меморіалізації цієї створінки історії українського і польського народів.

Публікація колективної монографії «Були трактовані наскрізь гуманно...». Косачівський табір для інтернованих осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.)» (Івано-Франківськ, 2019) має чимале наукове і суспільне звучання під час подальшого вшанування подій Української революції 1917–1921 рр. не лише в Україні, а й поза її межами.

© Ігор Срібняк

завідувач кафедри всесвітньої історії

Київського університету імені Бориса Грінченка,

доктор історичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

1. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку 18 століття; авт. пер. з англ. М. Габлевич; наук. ред. А. Ясіновський. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014. С. 135.
2. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942–1947. К.: ВД «Києво-Могилянська Академія», 2011. С. 12.
3. Портнов А. Історії для домашнього вжитку. Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті. К.: Критика, 2013. С. 163.
4. Монолатій І. А чи було «Косачівське пекло»? Якою є наша правда про поховання на військовому цвинтарі у Коломиї? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vilne.info/2018/10/24/a-chi-bulo-kosachivske-peklo-yakoyu-ye-nasha-pravda-pro-pohovannya-na-viyskovomu-tsvintari-u-kolomiyi/>.